5.10.2017 Dnro TAS/279/2017

Eduskunnan lakivaliokunta

LaV@eduskunta.fi

Lausunto hallituksen esityksestä etu- ja sukunimilaiksi ja rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 ja 9 §:n muuttamisesta (HE 104/2017 vp)

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt tasa-arvovaltuutetun lausuntoa hallituksen esityksestä etu- ja sukunimilaiksi ja rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 ja 9 §:n muuttamisesta (HE 104/2017 vp).

Tasa-arvovaltuutettu valvoo naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, tasa-arvolaki) noudattamista. Tasa-arvolain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kielloilla on tasa-arvolaissa haluttu suojata erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvia transihmisiä ja intersukupuolisia eriarvoiselta kohtelulta. Lakiehdotusten vaikutukset myös sukupuolivähemmistöjen asemaan on tärkeää ottaa huomioon niiden sukupuolivaikutusten arvioinnissa.

Etunimien sukupuolisidonnaisuus

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että etunimien sukupuolisidonnaisuus ei ole ristiriidassa tasa-arvolain kanssa, kunhan sillä ei vaikeuteta transihmisten ja intersukupuolisten mahdollisuutta tarvittaessa korjata etunimensä vastaamaan omaa sukupuoli-identiteettiään.

Etu- ja sukunimilain 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan etunimen harkinnanvaraisena edellytyksenä on, että se on vakiintunut samalle sukupuolelle. Lain 3 §:n 4 kohdan mukaan etunimen harkinnanvaraisista edellytyksistä voidaan poiketa, jos siihen harkitaan olevan erityinen syy.

Lakiehdotuksen perustelujen mukaan tällaisena erityisenä syynä voidaan pitää esimerkiksi nimenhakijan sukupuoli-identiteettiin liittyviä syitä. Vastakkaiselle sukupuolelle vakiintunut etunimi voidaan hyväksyä hakijan sukupuoli-identiteettiin perustu-

vasta syystä. Tämä on hyvä linjaus, jonka tasa-arvovaltuutettu toivoisi näkyvän perustelujen lisäksi myös itse lakitekstistä.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan etunimen muuttamista hakevan ei edellytetä esittävän translain (563/2002) 1 §:ssä tarkoitettua selvitystä vastakkaiseen sukupuoleen kuulumisesta. Hakijan luotettavalla tavalla esittämä kokemus sukupuoli-identiteetistään olisi ratkaiseva. Se, mitä pidetään luotettavalla tavalla esitettynä, jätettäisiin soveltamiskäytännössä ratkaistavaksi. Tasa-arvovaltuutetusta olisi tärkeää, että soveltamiskäytäntö olisi mahdollisimman yhtenäinen. Luotettavaksi selvitykseksi nimensä vaihtavan aikuisen henkilön sukupuoli-identiteetistä tulisi riittää hänen oma ilmoituksensa.

Hallituksen esityksen perusteluissa ei oteta kantaa siihen, olisiko henkilön mahdollista saada 3 §:n 4 kohdan perusteella etunimi, joka koostuu miehennimestä ja naisennimestä, jos se vastaisi hänen sukupuoli-identiteettiään. Osalle transihmisiä tämä olisi elämää helpottava vaihtoehto. Se auttaisi heidän asiointiaan eri palveluissa ja viranomaisten kanssa eikä olisi ristiriidassa henkilöiden tunnistettavuuden tavoitteen kanssa. Jotta asia ei jäisi vain soveltamiskäytännössä ratkaistavaksi, tasa-arvovaltuutettu ehdottaa, että lain 3 §:n 4 kohdan perusteluissa todettaisiin, että nimenhakijan sukupuoli-identiteetin liittyvästä syystä etunimi voi koostua myös miehennimestä ja naisennimestä.

Lasten kohdalla nimiasioissa tulee ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Nimi liittyy olennaisesti lapsen omaan identiteettiin ja jokapäiväiseen elämään. Sen vuoksi lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tasa-arvovaltuutetusta on tärkeää, että näin toimitaan myös niissä tilanteissa, joissa lapsen etunimen muuttamisen syynä on hänen sukupuoli-identiteettinsä.

Tasa-arvovaltuutetusta on nuoren omaksi kokeman sukupuoli-identiteetin mukaisen elämän helpottamiseksi hyvä, että ehdotuksessa 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on nimeään koskevassa asiassa huoltajiensa ohella itsenäinen puhevalta. Hänellä on halutessaan mahdollisuus tehdä nimenmuutoshakemus omasta aloitteestaan ja hänen oma mielipiteensä on ristiriitatilanteessa ratkaiseva.

Sukunimiyhdistelmät

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että ehdotettu joustavampi käytäntö sukunimien yhdistämisessä lisää parien ja perheiden valinnanvapautta.

Tämä valinnanvapaus voi vaikuttaa niin, että parien ja perheiden sukunimen valinnassa painottuu aikaisempaa vähemmän sukupuoli. Nykyisinhän niiden parien kohdalla, jotka ovat valinneet yhteisen sukunimen tai joissa toinen puolisoista on ottanut yhdistelmänimen, yhteiseksi nimeksi on useimmiten valittu miehen sukunimi tai yhdistelmänimen ottanut on ollut useimmiten nainen.

Ilmoitusten ja hakemusten maksuttomuus

Lakiehdotuksen 28 §:n 2 momentin 7 kohdassa ehdotetaan maksutta käsiteltäväksi etunimihakemus, jolla hakija haluaa etunimensä vastaavan sitä sukupuolta kuin mihin

hänet on väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) mukaan merkitty. Perustelujen mukaan etunimihakemus tulee tehdä sukupuolen vahvistamista koskevan hakemuksen yhteydessä tai sen jälkeen, jotta se olisi maksuton.

Perusteluissa todetaan, että jos hakija toivoo etunimeään muutettavan ennen sukupuolen vahvistamista koskevaa hakemusta, poikkeamista etunimen sukupuolisidonnaisuudesta joudutaan harkitsemaan yksittäistapauksellisesti. Tuolloin maksettaisiin normaali hakemusmaksu.

Tasa-arvovaltuutetusta maksuttomuus olisi kuitenkin hyvä ulottaa koskemaan kaikkia niitä tilanteita, joissa etunimen muuttaminen johtuu henkilön sukupuoli-identiteetistä. Näistä kaikki eivät liity sukupuolen vahvistamiseen. Lisäksi on huomattava, että sukupuoltansa korjaavat siirtyvät käyttämään oman sukupuoli-identiteettinsä mukaista nimeä usein jo ennen sukupuolen vahvistamista. Nimenmuutoksen ajankohta ei siksi saisi määrittää sen maksuttomuutta.

Rekisteröidyssä parisuhteessa olevien sukunimet

Tasa-arvovaltuutettu kannattaa esitystä siitä, että rekisteröidyssä parisuhteessa oleviin sovelletaan samoja sukunimeä koskevia säännöksiä kuin avioliitossa oleviin. On myös hyvä, että tämän muutoksen esitetään tulevan voimaan mahdollisimman pian.

Tasa-arvovaltuutettu Jukka Maarianvaara

Ylitarkastaja Minna Lundell-Kiuru

Tämä asiakirja on lähetetty yllä mainitulle vastaanottajalle sähköisesti. Asiakirjan allekirjoitettu taltiokappale säilytetään tasa-arvovaltuutetun toimistossa.